

כי אתה טוב וגו' אדם

1

ט א כחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מקסדים ויבאו מדבר סיני ויחזו במדבר סיני ויחזו ישראל נגד ההר ומשה עלה אליהם ויקרא אליהם ויהוה מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי ונעלה אס' שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מקל העמים כילי קל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

פסוק יג

2 ויאמר יהוה אל משה לך אלי העם וקדשתם היום ומחר וקבצו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני:

(מ)

3

דרש הגאון גלילאת עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירוחא תליתאי כמאן כרבנן:

גמ' עקב (פ)

4

אוריין תליתאי מוכה נביאים ונמוסים: לעם תליתאי כהנים ליום וישראלים: על ידי תליתאי משה פלימאי לנטן מרים להקן ומשה: ביום תליתאי לפרישה:

ב ומסורת

ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המונח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המונח ועקד עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה. והוא המונח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון כשנברא קרבן. ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא:

רמב"ם פ"ב פ"ב

פ"ב המעריב

6

אמר ליה רבנן לרבי פירא רבי עורא בר בריה דרבי אבשלום דהוא עשירי לר' אלעזר בן עזריה דהוא עשירי לעורא קאי אבבא אמר ל' מאי כולי האי אי בר אוריין הוא יא יא בר אוריין ובר אבהן יא יא בר אבהן ולא בר אוריין אישא חיכליה אמרו ליה בר אוריין הוא אמר להו לעול וליתו חוייה דהוה עכירא דעתיה פתח ואמר יבא טוב וקבל טוב משב לטובים יבא טוב זה משה דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא ויקבל טוב זה משה דכתיב כי לקחתי טוב נתיח לכם משב זה הקב"ה דכתיב טוב ה' לכל לטובים אלו ישראל דכתיב ה' טובה ה' לטובים יבא זה ויקבל זאת מזה לעם זה יבא זה זה משה דכתיב כי זה משה האיש ויקבל זאת זה התורה דכתיב וזאת התורה ויאמר שם משה מזה זה הקב"ה דכתיב זה אלי ואנדו לעם זה אלו ישראל שנאמר עמ' או קנין

גמ' מנחות (ג)

7

ואלו הן, טל"ה שור" תאומים סרט"ן ארי"ה בתול"ה מאזני"ם עקב"ב קש"ת גדי" דל"י דגיי"ם. ואלו הם י"ב חדשים בשנה, ניס"ן איי"ר סיו"ן תמו"ז א"ב אלול תשרי חשו"ן כסל"ו טבת שב"ט אדר"ר. ואלו הן שנים עשר מנהיגים כנפש, שתי ידי"ם שתי רגלי"ם שתי כליות ככ"ד מר"ה המס"ס קיב"ה קרקב"ן וטחור"ל

פסוק כ"ב

8

תאומים בעולם, וסיון בשנה, ורגל ימין כנפש.

(פ)

9

בי"ת לפני הקב"ה ואשרה לפני רביש' ע רצונך שתברא בי את עולמך שבי משבחין לפניך באי עולם בכל יום, שנאמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן (תהלים פ"ט). ברכו ה' מלאכי וגו', ואמר ברכו ה' כל צבאו וגו' (שם ק"ג). ועתידין כל דורות העולם לומר לפניך ברוך ה' אלקי ישראל (שם ע"ב), ואמר וברוך שם כבודו לעולם ויסלא כבודו וגו'.

פסוק אבות (ג) ו' ב' ר"ב

סיד קבל הקב"ה סמנו ואמר לו הן, אל ברוך הבא בשם ה', וברא בו את עולמו בבי"ת שנאמר בראשית ברא אלהים וגו'. האל"ף כיון ששטע הדבר וראה את הקב"ה סקבל היסנו וברא את העולם בבי"ת עסר לו לצד אחר ושחק עד שקרא לו הקב"ה ואל"ף אל"ף אל"ף ספני סה אתה שוחק ואינך אוטר כלום? הטיב האל"ף ואמר רבש"ע אין בי כח לעמוד לפניך ולומר כלום. אל"ף לשה, אל"ף ספני סכל האותיות הם נכונים בסנין סרובה ואני בסנין מתעם, ני"ת כשנים נימ"ל בשלשה דל"ח בארבעה ה"א בחמשה ואני באחד, הטיב הקב"ה ואמר לו אל"ף אל תירא שאהה ראש לכולן כסל"ף, אתה אחד ואני אחד ותורה אחת. ובך אני עתיד ליתנה לישראל עמי שנקראו אחד בסתנה ולהנחילה להן על הר סיני שנאמר אנכי ה' אלהיך וגו' (פ' יתרו). ובנין שהאל"ף נקרא אחד שנאמר איכה ירוף אחד אלף (פ' האזינו). ובנין שנקרא הקב"ה אחד שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ומנין שהתורה אחת שנאמר תורה אחת יהיה לכם וגו' (פ' בא), ומנין שישראל נקרא אחד שנאמר ופי כעסך כישראל גוי אחד בארץ (שמואל ב' ו'). אנכי ראש לכל הדורות ואלף ראש לכל האותיות.

(מ)

10

ד"א אל"ף, ספני סה כותבין אותו באות אחת וקורין אותו בשלש אותיות? ספני שהוא נחשב אחד כנגד הקב"ה שנקרא אחד שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, הקב"ה נקרא אחד וקריאת שמו אותיות (שמות) משולשות. ומנין שהקב"ה אחד וכל שם שלו אין קורין לפניו אלא במשולש? שנאמר ה' אלקינו ה' אחד הרי שמו משולש. ה' ה' אל רחום הרי שמו משולש. ומנין שכל שבת אין אוטרים לפניו אלא משולש? שנאמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות הרי משולש. גדול ה' ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר הרי משולש. או ישיר, את השירה, אשירה לה'. וכן שיר השירים, שיר אחד שירים שנים הרי שיר משולש.

(מ)

11

וביאור ענין זה שבא לתת שבת אל הקדוש ברוך הוא על התורה שנתן לנו השם יהברך שמו. שכל הגבראים מצד שיש בהם חסרון כי אין נברא בלא חסרון וכל בעל חסרון יש בו יציאה מן היושר שהרי יש בו חסרון.

ולא כך התורה שהיא גורת השם יתברך שהוא היושר לגמרי. וזה שאמר בריך רחמנא דיהיב אוריין הליהאי שכל דבר המשולש הוא שיש בו היושר בעבור השלישי שהוא באמצע אין גוטה מן היושר לא לימין ולא לשמאל, וכאשר יש ב' בלא ג' אין כאן יושר שאין כאן האמצעי שהוא היושר. וקאמר בריך רחמנא דיהיב לון אוריין תליתאי שדברי התורה אינם יוצאים מן היושר. ונתן איהם לעם תליתאי לאשר יש בהם היושר, ומפני כי יעקב היה שלישי לאבות נקרא יעקב ישרון מלכין ישר שהוא אמצעי בין אברהם ובין יצחק, וישראל שהם עם תליתאי מורה שיש בהם היושר ונקראים ישראל ישרים וגם ישרון (דברים ל"ג) והיו בישרון מלך. ונתן אותם על ידי תליתאי שהוא משה, כי מה שהיה משה שלישי מורה שיש בו היושר, וכאשר העמוד על מדת משה הדע שהיה בו ביותר מדת היושר, כי החלה יציאתו ראה איש מצרי מכה איש עברי והיה עושה בו דין ודבר זה מצד היושר, ואחר כך ביום השני אמר לרשע למה חכה רעך שכל זה ממדת היושר שהיה במשה, ואחר כך כשבא למדין ויבאו הרועים ויגרשוים ויקם משה ויטיען וכל זה ממדת היושר.

מלך תפארת ולחן פרק יא'

2

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו
במצותיו, וצונו לעסוק בדברי תורה, והערכב נא יהוה
אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל, ונהיה
אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, בלנו וידעי שמך
ולומדי תורתך לשמחה. ברוך אתה יהוה, הקלמו תורה
לעמו ישראל.

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל
העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יהוה, נתן
התורה.

בכבוד בתי

13

ונ"ל שזה הטעם נכון למתנינו
שאנו מצרכין בכל בקר שתי ברכות על התורה, כרי שתהא
אחת נחשבת לברכה אחרונה על הלימוד שלמד אתמול שלא
יהיה יכול לברכה קודם לכן עד שישן בניתים, והיה השניה
הפסק והיו שפיר אחריה, (ג) ואין לומר שהיה יכול לברכה
כשהפסק ללמוד אתמול כשהלך לישן, והא חייב להגות בה
אפילו במצותו עד שישחק בשניה: * הג"ה ועין לקמן סימן
ל"ט סעיף א' וא"כ אין לו עת אחר לברכה עד הבקר
כשיעור משנתו, והברכה השניה היא נחשבת לברכה
ראשונה על מה שלמד היום שבא. ואע"פ שלפי זה היה לו
להקדים ברכה אשר בחר בנו וכו' קודם לעסוק בדברי תורה,
דלעסוק להבא משמע, ותהיה ברכה אשר בחר בנו נחשבת
ללימוד של אתמול ולעסוק על מה שלמד היום, מ"מ הואיל
וגבי ספר תורה תקנה לברכה ראשונה לקחה ג"כ כאן
לברכה ראשונה הו. ועוד דלשון והערב נא וכו' נופל יותר
לומר על מה שעבר מעל מה שלמדו, שאנו מתפללין
שיערב בפנינו כל מה שלמדנו אתמול, שעל כיוצא בזה שיד
לומר יותר לשון ערכות כלומר שיערב בפנינו ולא תשכח
ממנו נעימות מעמה אע"פ שנלמד היום יותר ומעמים אחרים,
תפלה שלא ידחה טעם מפני טעם, כמו שהוא הענין
ברבים הנהיג הגשמיים, רק ישאר בפנינו ערכות הטעם
הראשון עם ערכות הטעם האחרון, נ"ל.

הקדמה סימן
ל"ט

24

הקדמה
העם קריב לאמר השקרו לכם עולות קרב ונגע בקצו
" קל-הנגע קרב מוח יוקח: לא-הגע בו יד כריסקול
יסקל אי-תרה ירה אם-קטמה אם-איש לא יתנה
במשך היכל הקח עולו קרה

ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים, עד שלא
הוקם המשכן וכו' והכל קרבו עולות (השתא משמע
שלא היו מקריבין אלא עולות) עולות אין שלמים לא.
והא כתיב ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים (וסיני קודם
הקמת המשכן היה ואת אמרת דעד שלא הוקם המשכן
לא קרבו שלמים כלל), אלא אימא הכל [לכל] (בין לישראל
בין לבני נח) קרבו עולות (אבל שלמים לא קרבו לבני
נח ומשעת מתן תורה שנבחרו ישראל קרבו להם שלמים)
עולות אין שלמים לא. כמ"ד לא קרבו שלמים בני נח.

מ"ג ק"ל

שוב מה כתיב בה וכו' את
יום השבת לקדש כלום אתם עושים מלאכה
שאתם צריכין שבות שבו מה כתיב בה לא
חשא-משא ומחן יש ביניכם שבו מה כתיב
בה ככד את אבך ואת אבך אב ואם יש לכם
שוב מה כתיב בה לא הרצח לא תנאף לא
הגנוב קנאה יש ביניכם יד הדע יש ביניכם
ה"ה: כיסוד הוה לו להקב"ה

22

טלאכי הישרח לפני הקב"ה רכשע פה לילוד אשה בינינו אבר להן לקבל
תורה בא אברו לפניו הבורה נעוה שנווה. לך חשיק כיוח רשבעים
וארבעה חרות קודם שנברא העולם אחת מכקשליהנה לכשר דס"מה אנט-
כי חוכרנו וכן אדם כי תפקדו ה' אדונינו מה אריר שךך ככל הארץ אשר
תנה הדרך על השמים אבר לו הקב"ה למשה החורר להן חשיבה אבר
לפניו רכשע מהיירא אני שמא ירפוני כהכל שבפיהם אבר לו ארו ככסא
כבודו וחורר להן חשיבה שנאמר "כאהו פני כסא פרישו עליו ענן

מ"ג ק"ל

ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה ואמרו כי
הלומד ומחדש חידושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה
לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי
מתעורב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה
להיות שש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה
דבוק לתורה.

הקדמה ס"ב
"א"ל"ט"

בתיורא היה אומר "אין דברי תורה מקבלין מומאה מעשה בתלמוד אחד שהיה מנגמם למעלה מרבי
יודעה בן בתיורא אמר ליה בני פתח פך ויאורו דברין שאין דברי תורה מקבלין מומאה שנאמר "הלא
כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינו מקבל מומאה אף דברי תורה אינו מקבלין מומאה

ברכות כ"ב

16

שישה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל
והכהנים והלויים והארון עומדים למטה באמצע הכהנים מקפין את הארון
וישקעו את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן שנאמר "וכל ישראל חקינו
ושומרו ושיפטו עומדים מזה ומזה לארון וגו' הפכו פניהם כלפי הר
גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה ואלו
דין יאלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה "ארור האיש אשר
יעשה פסל ומסכה ואלו עונין אמן עד שנומדין ברכות וקללות ואחר
כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדרו בסיד וכתבו עליו את כל
דיברי התורה כשבעים לשון שנאמר "באר היטב

מ"ג ק"ל

17

עני בן עשיר בן שלם נטפול בין בעל יסרון בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כרו אפילו היה עני המתפרנס מן העדקה
ונחור על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה כיום [?] ובלילה שנאמר הנהיג בני יום ובלילה

למפני פ"א הלכות
הקדמה תורה

18

העומדים בבית ה' בלילות כאי בלילות א"י יותגן אלו ת"ח העוסקים בתורה
בלילה מעלה עליוהוהכרוב כאילו עסקים בעבודה ז"ל מ"ג ק"ל

19

שאל רבי חנינא בו
עגיל את רבי חייא בר אבא מפני מה בדברות
הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות
נאמר בהם טוב אמר לו עד שאתה שואלני
למה נאמר בהם טוב *שאלני אם נאמר בהן
טוב *אם לאו שאינו יודע אם נאמר בהן טוב
אם לאו כלך אצל ר' תנחום בר תנולא
שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה
בקי באגדה אול לגביה א"ל ממנו לא
שמעתי אלא כך אמר לי שמואל בר
נתום ארו אמו של רב אהא ברכי חנינא
ואמדי לה אבי אמו של רב ארו ברכי
חנינא הואיל וסופן להשתבר וכו' סופן
להשתבר מאי הוי אמר רב אשי חס ושלום
פסקה טובה מישראל

מ"ג ק"ל
(12)

חרא מפרוניתא אפוי נהירין אמיה סבא
סבא חרא מדעי תלת מילין אית כך או דשתי חמרא את או דמלוי ריבית את או דמגדל
חזירי את א"ל תיפת רוחא דהדיא איתתא דחרא מאלין תלת מילא לית כי אלא אולפני
שכיח לי הדבין כתיב "חכמת אדם תאיר פניו ר'
אבהו אתי לטבריא חמוניה תלמידו דר' יוחנן אפוי
נהורין אמרון תלמידים לרבי יוחנן אשכח רבי אבהו
סימא אתא לגביה א"ל מאי אורייתא חרתא שמעת
א"ל תוספתא עתיקא קרא עליה חכמת אדם תאיר
פניו

מ"ג ק"ל
הקדמה

24

חסתיה וכו'. לחמה אוחו אשה לחמ משרי ארמיים
ספני מלירין: חדא מן תלת וכו'. ח' מג' דברים אלו ק':
או סלוח בריבית. שאין לו דלגמ פרנקמו: או מגד' חזיריו. שמרוח הרבה: א"ל או"פני
שכיח י'. תלמודי מני כד' ל"א שמני לו לחדש דברים נחורה וכן מלירין פניו:

מ"ג ק"ל